

Közösségi bevonás és lakossági részvétel a városmegújításban

Szakmapolitikai ajánlások

(A Közösségfejlesztők Egyesülete Városmegújítási Munkacsoportjának állásfoglalása és javaslatai)

1. A helyzet rövid összefoglalása

Tapasztalatunk, hogy jelenleg általában véve, de konkrét települési tervezési folyamatok gyakorlatában sincs érdemi és valóságos közösségi bevonás. Probléma, hogy igazi városmegújítás sem igen létezik; sőt, az ezt támogató pályázatok megjelenése ellenére valódi szociális városrehabilitáció sem igen, ez utóbbi pedig lehetetlen az érintettek megszólítása, megszólaltatása és valóságos aktivizálása nélkül.

A városok megújításának tervezését legújabbban meghatározó IVS (Integrált Városfejlesztési Stratégia) metodikájában az elvek szintjén kötelezően megjelenik a partnerségi elv és az érdekcsoportokkal való egyeztetés szükségessége, ám ezek nem kidolgozott részletei az erről szóló kézikönyvnek. A kézikönyv sem útmutatást, sem forгатókönyvet nem ad a bevonás lehetséges módjaira, **megelégszik a lakossági fórumokról származó jegyzőkönyvek szerepeltetésével, nem ad teret, s különösen nem kötelezettséget a korai bevonásnak.**

Alapprobléma még hogy - városi szinten szinte mindenütt - erősen jellemző a folyamatok és döntések teljes átpolitizáltsága. Ez nem a policyt, azaz a szakpolitikai szempontokat jelenti, hanem az aktuál- és pártpolitika megjelenését (politics); gyakorlatilag a különféle pártközpontok, vagy helyi pártpolitikai érdekek (melyek sokszor valójában üzleti körök érdekei) helyi érdekérvényesítését.

Ugyanakkor a lakosság, a civil szervezetek saját elhatározásukból történő megjelenése és megszólalása a döntéshozók szempontjából többnyire zavaró tényező; a felülről - azaz hivatalosan kezdeményezett helyzetekben pedig megelégednek a formális látszattervezéssel - látszatbevonással. A hamis látszatot a megjelent kommunikációs és városmarketing akciók is erősítik, amelyek gyakran nem a valódi közösségi bevonást, hanem aktuális szándékok propagandáját és külső érdekek legitimációját szolgálják. Ezzel megjelenik a participáció kiüresedésének veszélye.

A közvetlen részvétel mögött többnyire racionális indokok állnak: annak felismerése, hogy ezáltal minden érintett szereplő valós gazdasági társadalmi, környezeti és politikai előnyökhöz juthat.

- A **befektető** az érintettek bevonásával **minimalizálni tudja a fejlesztéssel, beruházással járó konfliktusokat**, így a saját kockázatait is. Az érintettek által rendelkezésre bocsátott információk alapján olyan megoldást talál, amely a számos szempontból akár kockázatos, bizonytalan kimenetelű projekt gazdasági és társadalmi sikerességét biztosítja.

- A **politikus** számára az érintett egyének és közösségek elégedettsége a legitim döntés révén **nagyobb népszerűséget, valódi sikerességet és akár nagyobb szavazati arányt is biztosít**, mint a beruházások átadását kísérő ünnepek.

- Az **állampolgárok és közösségeik** az elégedetlenségük kifejezését szolgáló tiltakozó akciók helyett intézményesített eljárásban szerezhetnek érvényt a helyi, társadalmi és környezeti szempontokat számos esetben előtérbe helyező érdekeiknek. Ugyanakkor gyakori, hogy új, **eredeti és nagyon hatékony javaslatokkal is gazdagítani tudják** a háttérben dolgozó szakértők ajánlásait.

Nyilván nem véletlen, hogy több EU-s dokumentum is az erős helyi partnerséget, a lakosság - de valamennyi szereplő - számára az átláthatóság biztosítását szorgalmazza, így jó eséllyel csökkenthető a korrupció, amelynek gyanúja erőteljesen felmerült már a városrehabilitáció eddigi magyarországi gyakorlatában is.

Az IVS készítése - amely a városmegújítási folyamatokat szabályozó tervezési dokumentum - **stratégiai jellegű, ebben sok érdekcsoporthat együttesen megmozgató települési szintű tervről van szó, amelynek sikere különösen függ a szereplők közötti párbeszéd és együttműködés minőségétől.**

Hazánkban a települési tervezési folyamatokban, a városrehabilitációban a részvételi tervezést a közelmúltban számos közösség csak akkor tudta, és azt is többnyire csak utólag kikényszeríteni, ha már valamilyen konfliktus, érdeksérelem alakult ki egy fejlesztési elképzelés kapcsán. A különféle szintű döntéshozatali folyamatok tervezői nehezen hajlandók tudomásul venni, hogy a részvételi folyamatok a hagyományosnál sokkal több időt és energiát igényelnek. A hazai fejlesztési gyakorlatban ráadásul a műszaki szemlélet, azon belül is talán az építész szakma dominanciája szembetűnő, míg a társadalmi, környezeti érdekek és szempontok a fejlesztések előkészítése során rendszerint háttérbe szorulnak.

A konfliktusok természetszerű létezése miatt szükséges olyan, a döntéshozatalt segítő módszerek alkalmazása, amelyek segítenek integrálni a sokféle érintett nézőpontjait és szempontjait. A közösségi tervezés egy ilyen, a konfliktusok tisztázását, a párbeszédet erősítő módszer. A fejlesztések és a tervezés demokratizálása az, amely végül a jobb minőségű döntéseken keresztül a közösség javához vezethet.

A várost - lakói alkotják. Nélkülük beszélni, intézkedni, tervezni, beavatkozni a működésébe felelőtlen és szakszerűtlen dolog. Tehát a városmegújításnak velük kell kezdődnie, az ő részvételük megteremtésének kialakításával. A döntésekben nem a befektetőkkel, nem is a várospolitikusokkal, hanem első helyen velük kell kalkulálni, megkérdezni, abba bevonni őket. Tehát a városban élők a városhoz tartoznak - ők a város!

Felelősen végigvezetett városmegújítás, különösen szociális városrehabilitációs folyamat, nem jöhet létre valódi társadalmi bevonás nélkül. Ezt akkor is fontosnak tartjuk hangsúlyozni, ha a mai gyakorlat szerint a különféle pályázati kiírások szűk időkeretét kell kalkulálni; a szakmai anyagok ezért is nagyon sztereotipizáltak, a lényegi helyi adottságok és sajátosságok leegyszerűsítésére kényszeríti a tervezőket, azért hogy meg tudjanak felelni a pályázat ilyen szempontból mérhetetlenül irracionális feltételeinek.

A fentieket figyelembe véve az első és legfontosabb feladat mind döntéshozói, mind „felhasználói” szinten elsősorban a készség-fejlesztés, a képessé tétel, valamint a közösségi tervezés sokszintű támogatása. Azaz valamennyi szereplőnek szükséges ehhez egy tanulási folyamat részesévé válnia.

2. Miért fontos a városmegújításban - annak a tervezésében és megvalósításában - a közösség bevonása, részvétele?

A város társadalmi és történelmi képződmény, mely szerves fejlődésű, a spontán és a tervezett beavatkozások keverékének eredményeképpen jön létre

A városmegújítás egy olyan folyamatos beavatkozási tevékenység, amely a városfejlődésben zajló spontán folyamatokon alapul, e folyamatok közül némelyekre ráerősít, másokat ellensúlyoz, vagy kitérít. A városmegújítás célja, hogy az érintett közösség bevonásával - amely egyszerre forrása és kedvezményezettje e tevékenységnek - úgy módosítsa a városfejlődési folyamatokat, hogy javuljon az érintettek társadalmi, pszichés és fizikai

közérzete. A városmegújítás a nyilvánosságban zajló, a fenntarthatóságot célzó felelős folyamat.

A városmegújítás során, a közösség bevonása és a folyamatban történő részvétele elősegíti az állampolgárok felelőssé válását, a közügyek iránti elkötelezettséget, a képességet azok befolyásolására - mindez a jól működő demokrácia egyik alapfeltétele.

Az elmúlt 20-25 évben Amerikában és Európában is kialakult a városrehabilitációnak, városmegújításnak egy valódi, élő gyakorlata, s ezekben a folyamatokban már általánossá és kikerülhetetlenné vált a helyi közösségek bevonása, a különböző szereplők (helyi és regionális hatóságok, üzleti szféra, civil szervezetek és mozgalmak) szoros együttműködése. Tisztában vagyunk azzal, hogy a kelet-közép régióknak általában, de a városrehabilitáció területén is a nyugat európaiaktól eltérő sajátosságai vannak; de ez nem zárja ki, hogy az ottani gyakorlatot és az itteni szükségleteket egymással kapcsolatba hozzuk.

A hazai helyzet tekintetében meggyőződésünk, hogy **a társadalmi szétesést előidéző folyamatok megállításával kapcsolatos cselekvéseknek, intézkedéseknek alapvetően a települések szintjén kell megtörténni.** A jól végiggondolt és kivitelezett szociális célú városrehabilitációs programok fontos szerepet játszhatnak a különböző helyzetű társadalmi csoportok közötti közeledés elősegítésében, a városokon belül jelentkező társadalmi feszültségek mérséklésében, a társadalmi béke megőrzésében. Külön is felhívjuk a figyelmet az érintett területeken a kisebbségi önkormányzatok és a helyi kisebbségi civil szerveződések nem formális, hanem tényleges bevonásának szükségességére.

3. Ajánlásaink

1. Első és legfontosabb változást követelő dolog a mai **pályáztatási rendszer átalakítása** az előzőekben részletezett szükségletek megteremtésével!

2. A társadalmi részvétel erősítése érdekében **könnyíteni kell** a döntéshozatali folyamatokhoz, így a közösségi tervezéshez való **hozzáférést** - ez a szubszidiaritás elvének érvényesítése.

3. A szükséges erőforrások közül az első a **megfelelő mennyiségű idő**. Ez nem pusztán körültekintő szakértői munkát jelent, hanem az érintettek megtalálását, megszólítását; olyan helyzetek megteremtését, amelyekben a helyi közösség - de legalább annak minél szélesebb képviselői köre - aktivizálódik, elhiszi, hogy számít a részvétele; vállalja a ráfordított időkapacitást; türelmet - hozzáértést; egyeztetési technikák „bevetését”.

4. Pénzügyi források: Fel kell állítani egy *központi - esetleg regionális-pénzügyi alapot* a közösségi bevonást szolgáló folyamatok általános segítésére; de különösen az egyedi esetek, a nem programszerű tervezési tevékenységek számára, lehetőséget biztosítva a nagyobb munkával járó részvételi tervezés elvégzésére. Részben attól, hogy hosszabb, részben a bevonás széles köre miatt, részben új szakterületi szereplők kikerülhetetlen részvételéig - jóval költségesebb ez a folyamat egy „hagyományos” tervezésnél, projektnél.

5. Biztosítani kell a részvételi tervezés *szakmai hátterét* az ország teljes területén, ehhez *segítő hálózatot* kell létrehozni. Ezekben többféle szakismeretet szükséges megteremteni és összehangolni: város- épület- és tájtervezők; közösségfejlesztő szakemberek - közösségi munkások, szociológusok, szociálpolitikusok, művelődési szakemberek, jogászok, a nyilvánosság szakértői. Így érhető el, hogy ne aktuális projektekre szimplifikálják a tervezést és a bevonást, hanem *intézményes keretek* közötti dialógust jelentsen az: a megvitatás és a megállapodás kultúrájának tanulását valamennyi szereplő számára.

6. Az *államigazgatásban* erősíteni kell a közösségi tervezés kultúráját - itt is felkészülést kell biztosítani az alkalmazottak számára és szükség esetén kényszerített szabályozást az ilyen eljárások számonkérhetőségére.

7. Valódi *folyamatot* kell jelentsen a közösségi részvétellel történő városmegújítás, amelyben otthonosan mozognak a tervezők és az érintettek is, tehát a sokféle szereplő összehangolását. Ugyanakkor a *döntéshozóktól* a valóságban *hatalommegosztást igényel ez a folyamat*.

8. Az *oktatási rendszer* minden szintjén és a *felnőttképzésben* egyidejűleg elő kell segíteni a közösségi tervezés szemléletének elterjesztését. Ez azt is jelenti, hogy valamennyi életkori csoportban - tehát a gyermekkortól kezdve az ezüstkoriáig - szükséges általában véve a részvételi tervezés élményének és tudásának a megszerzéséhez megfelelő feltételek és programok biztosítása. A városmegújítás folyamatában szereplők (szakértők, civilek, hivatalos apparátus, döntéshozók) tudása, felkészítése ezen a téren különösen nélkülözhetetlen. A részvételi tervezési programokban a *készségek elsajátításának, a képzésnek* jelentős helyet kell kapnia.

9. A képessé tételhez hozzájárul az adott tervezési feladathoz kidolgozott részletes és követhető *módszertani útmutatók megjelentetése*.

Az ajánlásokat kiadja: a Közösségfejlesztők Egyesülete
és a SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztéséért